

1. 3. 2013

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

K prolomení (majetkové) samostatnosti právnických osob

Právní praxe s sebou přináší situace, kdy konstrukce právnické osoby fakticky slouží pouze jako určitá „prázdná skořápka“ bez dostatečných aktiv pro úhradu vlastních závazků. Dle okolností se přitom může jevit jako účelné (a spravedlivé) „prolomit“ formální samostatnost právnické osoby a postihnout pro uspokojení věřitelů rovněž majetek jejich společníků (ev. jiných angažovaných osob). Cílem následujícího textu bude stručný nástin možného řešení předestřené situace dle stávající právní úpravy.

Uvedení do problematiky

Jako klíčový (někdy též jako principiální či dokonce výlučný) pojmový znak právnických osob je civilistikou setrvale traktována jejich vlastní majetková odpovědnost[1] (tj. oddělení majetku právnické osob a osob, které se na ní právně účastní).

Sociálně ekonomický kontext (mj.) transoceánských plaveb v 15. a 16. století formoval majetkovou samostatnost právnických osob jako vysoce pragmatický nástroj pro kumulaci potřebného kapitálu na straně jedné a (lze soudit, že především) ochranný „štít“, poskytující angažovaným osobám protekci pro případ neúspěchu zamýšlené (obchodní) transakce (jinými slovy, věřitelům sloužil pro uspokojení závazků právnické osoby její vlastní majetek, zatímco kapitál společníků zůstává - jakožto majetek od právnické osoby oddělený - před věřiteli „ochráněn“).[2]

Popsaný rys činil a činí z právnické osoby velmi užitečný nástroj pro realizaci vytčených cílů, zároveň nesporně funguje jako jistá motivace pro (nejen) obchodní aktivitu zúčastněných osob (zmíněná majetková samostatnost představuje „záchrannou pojistku“ snižující riziko transakce). Rubem tohoto aspektu jsou zájmy věřitelů na jejich (pokud možno) úplném uspokojení a nepochybně také snahy transformovat původní „štít“ (pasivní, ochranný instrument) na nástroj aktivní („meč“), sloužící prosazování fraudulentních cílů.

Logicky se přitom nabízí otázka nastavení (či spíše „distribuce“) odpovědnosti mezi právnickou osobou a osobami „v pozadí“ (jež se na ní právně angažují), resp. konkrétněji, zda lze „prolomit“ samostatnost právnické osoby a činit odpovědnými (za závazky formálně spojené s právnickou osobou) přímo její společníky (či jiné zúčastněné fyzické osoby).

V nastíněných souvislostech se pak jeví jako vhodné hledat argumentační východiska pro následující okruhy:

- důvody pro „prolomení“ (majetkové) samostatnosti právnických osob, resp. obecněji důvody pro relativizaci jejich právní samostatnosti jakožto svébytných právních entit,
- způsob (právního) uchopení nastíněného problému – nutnost přijetí explicitní právní úpravy, modifikace stávající úpravy prostřednictvím doktríny a judikatury
- identifikace subjektu odpovědného namísto právnické osoby, koncepce (subjektivní, objektivní) odpovědnosti tohoto subjektu.

Ambicí následujícího textu je snaha stručně předestřít možná východiska řešení problematiky „prolomení“ (majetkové) samostatnosti právnických osob.

Exkurs: prolomení (majetkové) samostatnosti právnických osob v SRN

Nadepsané problematice se v české odborné literatuře doposud nedostalo monografického zpracování, autorovi není známa ani přímá judikturní reflexe. Pro seznámení s tématem lze proto odkázat v zásadě na příslušné pasáže obecněji (či jinak) zaměřených publikací[3] a několik časopiseckých příspěvků.[4] Oproti spíše sporadickému domácímu zpracování tématu skýtá německá civilistika (komerzialistika) bohatou škálu informačních zdrojů. Považuji proto za vhodné některé tamější závěry (za účelem nalezení vhodného argumentaria) alespoň stručně představit.

Také zde je primárním východiskem samostatnost právnické osoby jakožto svébytného (fyzickým osobám v zásadě rovnocenného) subjektu práva. Prolomení této samostatnosti (označované v literatuře jako tzv. „Durchgriff“) tak představuje pouze výjimku ze shora uvedené zásady. Doktrína pak tento jev definuje jako stav, kdy není zohledněna samostatnost právnické osoby vůči jejím členům, a to jak z pohledu vzájemného oddělení majetku, tak oddělení personálního „substrátu“ právnické osoby a právnické osoby samotné (dochází tak k jakési „sistaci“ právní úpravy regulující odpovědnost právnické osoby za její závazky).[5]

Pro pochopení specifického charakteru rozebíraného institutu a jeho poměrně značné flexibility je nezbytné připomenout, že se jedná o původně judikturní koncept, který byl následně cizelován také doktrínou. Celá koncepce předestřeného „prolomení“ je přitom ideově založena na obecnějších právních zásadách (ekvitního charakteru), nikoli však na výslovné právní úpravě (kterou nenalezneme v právním řádu SRN doposud).[6]

Literatura abstrahuje z rozhodovací praxe tehdejšího Říšského soudu závěry, že soudce je povinen náležitě zohlednit daný kontext (doslova „realitu života“ a „sílu skutečnosti“), přestože může tento kontext narážet na právní pojetí posuzovaného případu (tj. zde na jinak jednoznačně přijímanou samostatnost právnické osoby). Výslovně je pak zmiňováno tzv. „zneužití právní formy“ v souvislosti s požadavky (objektivní) dobré víry („Treu und Glauben“). Pozdější judikatura tendovala v návaznosti na zmíněná obecnější hodnotová východiska také k extenzivní aplikaci koncernového práva. Pojtkem mezi těmito trendy však zůstává (nepochybně ekvitní) premisa zákazu zneužití právní konstrukce právnické osoby.[7]

Ze soudobé komentářové literatury je přitom zřejmé poměrně střízlivé hodnocení právní úpravy v kontextu hodnot, které má právní reglementace současně prosazovat („stěží existuje princip či norma, kterou lze aplikovat bez výjimek či omezení“), jež umožňuje náležitě zohlednit fakticitu posuzované situace (a případně tak „prolomit firemní plášť“).[8]

Doktrinální pojetí traktovaného problému však není ani zde zcela jednotné, z dostupných zdrojů můžeme vysledovat jednak konstrukce navazující na subjektivní zneužití konstrukce právnické osoby pro fraudulentní cíle (předpokladem pro nastoupení „prolomení“ tak bylo vědomé zneužití právní formy). Objevují se také teorie, které vyžadují „pouze“ (objektivně hodnoceno) „nespravedlivé“

použití formátu právnické osoby (zavinění tak není nutnou podmínkou). V neposlední řadě lze zmínit rovněž trend založený na vyvažování jednotlivých přítomných zájmů a smyslu a účelu dotčených právních norem (se zjištěním, zda jsou tyto schopny odůvodnit průnik do samostatnosti právnické osoby).[9]

Ilustrativní může být (nikoli vyčerpávající) výčet jednotlivých uvažovaných „skutkových podstat“, při kterých dochází k relativizaci samostatnosti právnické osoby (nicméně bez ambice na jejich hlubší systematizaci, na kterou do jisté míry rezignuje také literatura)[10]:

- obecný koncept „zneužití“ právní formy právnické osoby (kdy se jedná o „sběrnou“ kategorii),
- míšení majetku právnické osoby a společníka (jedná se o situace, kdy je např. ze zcela vadného uvedení účetnictví, popř. jiné evidence objektivně nejasné vlastnické určení majetku právnické osoby a jejího společníka),
- podkapitalizace právnické osoby, včetně případů „existenci společnosti zničujících zásahů“ (společník vyvede ze společnosti kapitál o takovém objemu, kdy se ze společnosti fakticky stává „bezpečná skořápka“; doktrína v této souvislosti poukazuje především na garanční charakter majetku společnosti, který by měl být ideálně vázán na uspokojení věřitelů).

Výsledkem uvedeného „průlomu“ je vznik majetkové odpovědnosti společníka (případně jiné osoby, která tak fakticky vystupuje) namísto právnické osoby.[11]

Prolomení (majetkové) samostatnosti právnických osob optikou českého práva

Přestože také v domácí právní praxi nesporně dochází ke shora uvedeným situacím (přičemž by bylo často vhodné postihnout za závazky právnické osoby jejího společníka), soudní praxe ani právní úprava koncept „průniku“ (jak jej pojímá např. německá praxe) doposud nenabídla.

Určitou reflexi faktického charakteru právnické osoby (jako „právního hávu“ fyzické osoby) lze nicméně v judikatuře vysledovat. Tak Krajský soud v Hradci Králové (sp. zn. 18 Co 30/2001, publikováno v Právních rozhledech č. 11/2001) rozhodl, že osobou blízkou ve smyslu § 116 OZ může být za určitých okolností také právnická osoba. Zmíněné rozhodnutí přitom ukazuje, že rozebíraný koncept (resp. představa o faktické úloze právnické osoby, sloužící v některých případech pouze jako nástroj a ochranná „clona“ pro zajištění neodpovědnosti jejích společníků) nemusí být zcela cizí ani českému právu.

Dle mého soudu se lze do značné míry inspirovat závěry německé praxe a konstruovat případný průlom do samostatnosti právnické osoby na následujících premisách:

- zásadou a primární premisou je majetková samostatnost právnické osoby; její průlom je tak možný pouze zcela výjimečně (opačný trend by nesporně snížil atraktivitu konceptu právnické osoby a právní jistotu jejích společníků, kteří zcela legitimně spoléhají na jistou míru ochrany ve formě zásadní absence jejich přímé odpovědnosti za závazky právnické osoby),
- flexibilita a mnohotvárnost traktované materie neumožňují vyčerpávající právní regulaci, za vhodnější proto považuji modelovat konstrukci judikaturně (resp. doktrínálně),
- uplatnění ekvitivních zásad – obdobně jako německý právní řád je i české právo koncipováno na zásadách ochrany dobrých mravů (resp. ochraně hodnot ekvity obecně),
- extenzivní výklad (především) §§ 3 odst. 1 a 424 OZ, případně také §§ 415 a 420 OZ (domnívám se, že obecná formulace, resp. účel zmíněných ustanovení takovou aplikaci umožňuje),
- s ohledem na specifický charakter tohoto institutu se kloním spíše k subjektivní konstrukci případné odpovědnosti (objektivní odpovědnost poněkud odporuje jinak platné zásadě samostatnosti právnické osoby, nadto se lze domnívat, navážeme-li jednání postiženého

společníka na „péči řádného hospodáře“, budou zájmy dotčených věřitelů ochráněny dostatečně),

- identifikace odpovědného subjektu by záležela (s ohledem na variabilitu možných situací) na konkrétních okolnostech (zásadně by se však mělo jednat o společníka, případně jinou osobu s rozhodujícím vlivem).

Závěr

S ohledem na shodná obecná východiska komparovaných právních řádů (ekvitní principy, srovnatelnost případně aplikovatelných norem) lze po mém soudu akceptovat institut prolomení samostatnosti právnické osoby za výjimečných okolností také v rámci českého práva (byť nelze odhlédnout od skutečnosti, že analogie a extenzivní výklad stávající právní úpravy je německou doktrínou i praxí přijímána v podstatně širším měřítku, než je tomu v tuzemských podmínkách).

Mgr. Zbyněk Matula,

advokátní koncipient, externí doktorand na katedře občanského práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně

[Zachveja & Blaško, advokátní kancelář, s.r.o.](#)

28. října 108
702 00 Ostrava

Tel.: +420 596 618 918
Fax: +420 596 618 385
e-mail: info@ak-zachveja.cz

[1] HURDÍK, J., FIALA, J., HRUŠÁKOVÁ, M. Úvod do soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 137.

[2] HURDÍK, J. Právnické osoby a jejich typologie. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 71 a násl.

[3] Srov. HURDÍK, J. Právnické osoby a jejich typologie. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 74 – 78.

[4] Srov. LOKAJÍČEK, J. Doktrína Piercing the Corporate Veil neboli prolomení majetkové samostatnosti právnické osoby a její možnosti v českém obchodním právu. Právní rozhledy, 2011, č. 12, s. 425 a násl. Dále též KÜHN, Z. Fikce samostatnosti právnických osob a její prolomení. Právní rozhledy, 2003, č. 11, s. 542 a násl. GLÜCKSELIG, R. Průlom do právní autonomie obchodních společností. Právní rozhledy, 2002, č. 5, s. 219.

[5] Viz STAUDINGER BGB. J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Die Datenbank, [citováno dne 20. prosince 2012], komentář k § 21 BGB. Dostupné >>> [zde](#).

[6] Přes zmíněnou absenci výslovné reglementace se judikturní a doktrinální závěry nicméně opírají o (extenzivní, teleologickou) interpretaci § 242 BGB (povinnost jednat v souladu s dobou vírou), § 826 BGB (úmyslné jednání v rozporu s dobrými mravy), resp. regulaci koncernového práva.

[7] Viz STAUDINGER BGB. J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Die Datenbank, [citováno dne 20. prosince 2012], komentář k § 21 BGB. Dostupné >>> [zde](#).

[8] Viz STAUDINGER BGB. J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Die Datenbank, [citováno dne 20. prosince 2012], komentář

k § 21 BGB. Dostupné >>> [zde](#).

[9] Viz STAUDINGER BGB. J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Die Datenbank, [citováno dne 20. prosince 2012], komentář k § 21 BGB. Dostupné >>> [zde](#).

[10] K tomu srov. BAMBERGER, G. ROTH, H. Beck'scher Online-Kommentar. München: Verlag C. H. Beck, 2012 [citováno dne 20. prosince 2012], komentář k § 21 BGB. Dostupné >>> [zde](#).

[11] Typickým případem je prolomení majetkové samostatnosti u společnosti s ručením omezeným, která čítá pouze jediného společníka, zastávajícího zároveň funkci jednatele. Viz STAUDINGER BGB. J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Die Datenbank, [citováno dne 20. prosince 2012], komentář k § 21 BGB. Dostupné >>> [zde](#).

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů , judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Pokuta 32 mil. EUR pro Dacia/Renault - evropské soutěžní úřady tvrdě došlapují na no-poaching. Měla by Vaše společnost být na pozoru?](#)
- [Právo společníka na informace v s. r. o.: silný nástroj kontroly, ale ne bez hranic](#)
- [Kupní smlouva k nemovité věci bez určení kupní ceny: Nejvyšší soud koriguje katastrální praxi](#)
- [Společnost s podíly 50:50 - právní rizika patových situací a jejich smluvní řešení](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 34: Jednání za společnost - prokura](#)
- [Jak nastavit smlouvy s dodavatelem podle nové právní úpravy kybernetické bezpečnosti?](#)
- [Jak soutěžní právo reaguje na pohlcování startupů technologickými giganty aneb fenomén vražedných akvizic](#)
- [Žaloba na fair exit vůči společníkům s. r. o. jednajícím ve shodě](#)
- [Reklamace vad stavby](#)
- [Hodnotící dotazníky jako obchodní sdělení v kontrolním plánu ÚOOÚ pro rok 2026](#)
- [Konec „severních ateliérů“? Nový stavební zákon otevírá dveře k rekolaudaci ubytovacích jednotek na plnohodnotné byty](#)